Анализа планираног и оствареног обима и садржаја права осигураних лица на здравствену заштиту у примарној здравственој заштити на подручју филијале Рашког округа

Љ. Бањанац¹, Д. Тендјера Милићевић², Н. Вуковић³, В. Крстић⁴, В. Живановић⁵

Analysis Planned and Realized Contents of Volume Insured Persons to Health Care in Primary Health Center on Raska District

Lj. Banjanac, D. Tendjera Miličević, N. Vuković, V. Krstić, V. Živanović

Сажетак: Под садржајем здравствене заштите, према Правилнику о садржају и обиму права на здравствену заштиту из области обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2009. годину, подразумевају се поступци и методе превенције, дијагностике, лечења и рехабилитације ради спречавања, сузбијања, раног откривања и лечења болести, повреда и других поремећаја здравља, а под обимом се подразумева број и дужина трајања поступка и методе дијагностике, лечења и рехабилитације.

Циљ рада јесте анализа планираног и оствареног обима и садржаја права осигураних лица у циљу одређивања приоритета и усклађивања финансијских могућности и здравствених потреба.

У раду је примењен дескриптивно аналитички метод рада.

Према добијеним подацима за област примарне здравствене заштите, у 2009. години у домовима здравља Рашког округа реализовано је укупно 1 726 504 прегледа код лекара, што представља 5,8 посета лекару по становнику, и 1 593 358 услуга медицинских сестара, што чини 5,4 услуге медицинске сестре по становнику.

Summary: Under the content of health care, according to the rules, understand the procedures and methods of prevention, diagnosis, treatment and rehabilitation for the prevention, prevention, early detection and treatment of diseases, injuries and long health disorders, and the volume number and duration of procedure and methods of diagnosis, treatment and rehabilitation.

The aim of the analysis of planned and actual scope and content of insured persons in order to determine priorities and coordinate the financial opportunities and health needs.

The paper has applied descriptive analytical method.

According to the obtained data in the field of primary health care in 2009 in the Raska district health centers conducted a total of 1,726,504 hits to the doctor which is 5.8 visits per capita physicians and nurses services 1,593,358, which is 5.4 service nurses per capita.

The rights of patients based on the Law on Health Protection and the Regulation on the content and scope of the right to health care in the field of compulsory health insurance and the participation for 2009 are very wide as in the situation of lack of financial resources in the Re-

¹ Др Љиљана Бањанац, специјалиста социјалне медицине, Завод за јавно здравље Краљево.

² Др Драгана Тендјера Милићевић, специјалиста социјалне медицине, Завод за јавно здравље Краљево.

³ Прим. др Нада Вуковић, специјалиста социјалне медицине, Завод за јавно здравље Краљево.

⁴ Др Весна Крстић, специјалиста социјалне медицине, Дом здравља „Др Сава Станојевић“ Трстеник.

⁵ Др Весна Живановић, специјалиста социјалне медицине, Завод за јавно здравље Пожаревац.

Права пацијената базирана на Закону о здравственој заштити и Правилнику о садржају и обиму права на здравствену заштиту из области обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2009. годину веома су широка, што у ситуацији недовољних финансијских ресурса у Републици Србији може довести до проблема у финансирању и функционисању здравствене делатности.

Кључне речи: права осигураних лица на здравствену заштиту, примарна здравствена заштита, Рашки округ.

public of Serbia could lead to problems in financing and operation health activities.

Key words: insured persons to health care, primary health center, raska district.

Увод

Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из области обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2009. годину ("Службени гласник РС" бр. 7/09) уређен је садржај и обим права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања из Закона о здравственом осигурању ("Службени гласник РС" бр.107/05, 109/05 – исправка) за поједине врсте здравствених услуга и поједине врсте болести (члан 1. Правилника)¹.

Под садржајем здравствене заштите, према Правилнику, подразумевају се поступци и методе превенције, дијагностике, лечења и рехабилитације ради спречавања, сузбијања, раног откривања и лечења болести, повреда и других поремећаја здравља, а који су обухваћени обавезним здравственим осигурањем (члан 2. Правилника)¹.

Под обимом здравствене заштите, у смислу овог Правилника, подразумева се број и дужина трајања поступка и метода дијагностике, лечења и рехабилитације, као и друге величине којима се може изразити обим појединих

Графикон 1: Издвајање за здравствену заштиту из БДП у појединим земљама Европе у 2005. години

садржаја здравствене заштите (систематско пружање здравствених услуга у одређеном временском периоду и др.), а који чине садржај права из обавезног осигурања.

Права пацијената из обавезног осигурања веома су широка и слична су као у периоду пре распада Југославије, неограничен број посета и услуга у примарној здравственој заштити, велики број дијагностичких услуга, болничко лечење, рехабилитација. Стопа издвајања за здравство из БДП у Републици Србији у 2005. години износи 8,0%, и слично је као у земљама у окружењу (Босна и Херцеговина – 8.8%; Хрватска – 7.7%; Македонија – 7.8%), а доста мање него земље Европске уније² (графикон 1).

Нажалост, сам проценат који се издваја за здравство из БДП не даје праву слику расположивог новца за здравствену заштиту, јер поједине земље имају и по неколико пута већи БДП, што условљава знатно већу суму новца за здравствену заштиту. Тако, на пример, Уједињено Краљевство издваја за здравствену заштиту 8.2% БДП, што износи 2598 \$ по глави становника, Финска 7,5%, што је 2299\$ по глави становника, а Република Србија обезбеђује знатно мања средства за здравство, свега 8%, што је 395\$ по глави становника² у 2005. години, да би у 2007. години, према подацима Националног здравственог рачуна, укупни расходи за здравствену заштиту у Ср-

Табела 1: Број прегледа по детету предшколског узраста у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
Одојче	Систематски преглед	4	3.19	2.82	4.19	3.77	3.69	3.2
	Контролни преглед	3	4.95	2.96	1.25	4.64	2.89	3.57
Мало дете	Систематски преглед друга година	1	0.77	0.87	0.75	0.97	0.99	0.86
	Контролни преглед трећа година	1	1.86	0.35	0.75	0.75	0.90	0.97
	Систематски преглед четврта година	1	0.81	0.33	1.00	0.84	0.86	0.65
	Контролни преглед пета година	1	1.45	0.55	0.87	0.77	0.90	0.94
	Систематски преглед пред упис у школу	1	1.45	1.04	1.2	0.92	1.05	1.07
Деца предшколског узраста	Куративни прегледи	према захтеву	6.9	7.8	8.1	9	3.4	7

бији износили 9.6% БДП, односно 525\$ по становнику³.

Циљ рада

Циљ рада јесте анализа планираног и оствареног обима и садржаја права осигураних лица на здравствену заштиту у 2009. години, која се остварује на примарном нивоима здравствене делатности у здравственим установама на територији Рашког округа које су у државној својини, у циљу одређивања приоритета и усклађивања финансијских могућности и здравствених потреба.

Метод рада

У раду је примењен дескриптивно-аналитички метод рада, а као извор података коришћене су планско-извештајне табеле здрав-

ствених установа Рашког округа достављене Заводу за јавно здравље Краљево на крају годишњег извештајног периода.

Резултати

Примарну здравствену заштиту у 2009. години на територији Рашког округа, који броји 296 761 становника (према процени из 2006. године, чији су подаци коришћени за планирање здравствене заштите у домовима здравља Рашког округа), пружало је пет домова здравља: ДЗ Врњачка Бања за територију општине Врњачка Бања са 26 481 становника, ДЗ Краљево за територију општине Краљево са 120 304 становника, ДЗ Нови Пазар за територију општине Нови Пазар са 92 471 становника, ДЗ Рашка за територију општине Рашка са 26 077 становника и ДЗ Тутин за територију општине Тутин са 31 428 становника.

Табела 2: Број прегледа по детету школског узраста у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
I, III, V и VII разред основне школе	Систематски преглед	1	0.89	0.90	0.76	0.74	0.77	0.86
II, IV, VI и VIII разред основне школе	Контролни преглед	1	1.05	0.75	0.51	0.97	0.30	0.80
I и III разред седње школе	Систематски преглед	1	0.77	0.66	0.62	0.99	0.91	0.74
II и IV разред средње школе (код деце са откривеним поремећајем при систематском прегледу)	Контролни преглед	1	0.37	3.87	5.66	2.22	1.74	2.24
Прва и трећа година студија	Систематски преглед	1		0.71				0.72
Деца школског узраста	Куративни прегледи	према захтеву	3.04	1.85	4.2	4.5	1.85	2.6

У 2009. години у домовима здравља Рашког округа реализовано је укупно 46.663 превентивних прегледа деце предшколског узраста, што значи да је свако дете овог узраста имало готово два превентивна прегледа, а кад се посматрају посете ради лечења и дијагностике, укупно је остварено 199.144 прегледа, што је седам посета по детету, и то укупно чини преко девет посета по детету предшколског узраста (табела 1).

Контролни прегледи одојчади у просеку се обављају у појачаном обиму, јер се ту убрајају и контролни прегледи деце код којих је систематским прегледом откривен поремећај у расту и развоју и, разумљиво, родитељи су у овом узрасту веома мотивисани за сарадњу па чешће доводе одојчад на контролу.

Када је у питању здравствена заштита деце школског узраста, у домовима здравља Рашког

Табела 3: Број прегледа у служби за здравствену заштиту жена у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
Жене генеративног доба (од 15 до 49 година)	Прегледи ради планирања породице	2	2.36	0.48	0.49	2.66	1.0	1.43
Труднице први триместар	Први преглед	1	0.41	0.53	0.98	0.68	0.53	0.53
Труднице други и трећи триместар	Контролни преглед	4	2.52	1.64	7.14	7.58	3.58	2.87
Труднице	Ултразвучни преглед	4	1.30	0.32	1.65	2.29	2.2	1.11
Породиље	Први преглед	1	0.34	0.17	0.43	0.66	0.58	0.33
	Контролни преглед	1	0.34	0.20	0.28	1.06	0.16	0.31
Жене од 15 и више година	Систематски преглед	1/3	0.30	0.21	0.25	0.66	0.59	0.32
Жене од 20 до 65 година (30%)	Циљани преглед на рано откривање рака грлића материце	1	0.65	0.19	0.24	0.56	0.66	0.46
Жене од 40 и више година (30%)	Циљани преглед на рано откривање рака дојке	1	0.72	0.10	0.20	0.58	0.98	0.51
Жене од 15 и више година	Куративни прегледи	према захтеву (% обухваћених жена)	28.7%	17.9%	52.6%	62.1%	48.9	33.8%

округа реализовано је укупно 36 579 превентивних прегледа, што значи да је свако дете овог узраста имало нешто мање од једног превентивног прегледа, а кад се посматрају посете ради лечења и дијагностике, укупно је остварено 123.917 прегледа, што је 2,6 посете по детету и то укупно чини преко три посете по детету школског узраста (**табела 2**).

У домовима здравља Рашког округа реализовано је укупно 59.957 превентивних прегледа жена старости изнад 15 година, што значи да је свака друга жена имала неки од превентивних прегледа, а кад се посматрају посете ради лечења и дијагностике, укупно је остварено 39.958 прегледа, што би значило да је 33,8% жена имало по једну куративну посету. На укупном нивоу то би значило да је 84,2% жена старости преко 15 година посетило гинеколога једанпут у току године (**табела 3**).

У служби за здравствену заштиту одраслог становништва домова здравља са територије

Рашког округа у прошлој години реализовано је укупно 87.678 превентивних прегледа, што значи да је свега 16,7% одраслих имало неки превентивни преглед, и 1.012.761 куративни преглед, што је 4,6 посета по становнику. На укупном нивоу реализовано је пет посета по одраслом становнику Рашког округа.

Поливалентна патронажна служба у домовима здравља Рашког округа у 2009. години остварила је укупно 55.087 посета здравом становништву и 5.253 посете оболелом становништву, тако да је сваки пети становник округа обухваћен посетом сестре ове службе.

У области стоматолошке здравствене заштите реализовано је 46.812 стоматолошких прегледа и 325.359 стоматолошких услуга, што укупно чини 1,25 стоматолошких услуга по становнику. Од укупног броја стоматолошких прегледа 96,3% су превентивни прегледи, а кад су у питању услуге, 17,8% од укупног броја стоматолошких услуга су превентивног карактера (**табела 6**).

Табела 4: Број прегледа у служби за здравствену заштиту одраслог становништва у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
Одрасло становништво од 19 до 35 год.	Систематски преглед	1/5	0.47	0.20	0.0	0.78	0.93	0.93
Одрасло становништво од 35 и више година	Систематски преглед	1/3	0.65	0.17	0.03	1.01	0.93	0.93
Одрасло становништво од 50 и више година	Циљани преглед на рано окривање карцинома дебелог црева	1/3	0.12	0.21	0.01	0.92	0.86	0.86
Одрасло становништво од 19 и више година	Куративни прегледи	према захтеву	5.7	2.7	5.5	5.8	3.0	4.6

На округу су службе домова здравља реализовале 57.202 здравствено-васпитних услуга и њима обухватили 77,4% становника округа.

Пет одсто становника је имало посету лекара из службе кућног лечења, а готово сваки други становник Рашког округа користио је неку од услуга хитне медицинске помоћи.

У области лабораторијске дијагностике реализовано је 2.901.862 услуга и то је 9,8 услуга по становнику округа, у рендген и ултразвучној дијагностици реализовано је 107.026 услуга, што значи да је услуге ове службе користило бар једном 36% становника. За 31 029 лица на физикалној медицини и терапији

реализовано је 808.349 физиотерапеутских услуга, што значи да је сваки пацијент за просечно десет дана терапије имао дневно по 2,6 услуга, а ако посматрамо на нивоу округа, то значи да је сваки становник у току године могао да има готово три услуге.

Дискусија

Према подацима из планско-извештајних табела за област примарне здравствене заштите, у 2009. години у домовима здравља Рашког округа реализовано је укупно 1.726.504 пре-

Табела 5: Број посета у поливалентној патронажној служби у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
Новорођенче (први месец)	Патронажна посета породиљи	5	4.48	3.82	4.83	4.68	3.35	4.06
	Патронажна посета новорођенчету	5	4.54	3.87	4.83	4.58	3.35	4.09
Одојче (од другог месеца до краја прве године)	Патронажна посета	2	1.13	1.1	1.80	1.62	1.31	1.21
	Патронажна посета (код деце под ризиком)	4	0.24	3.26	0.83	6.38	2.85	2.29
Друга година живота	Патронажна посета	1	0.59	0.83	0.79	0.87	0.89	0.76
Четврта година живота	Патронажна посета	1	0.66	1.03	0.68	0.77	0.84	0.84
Одрасло становништво (65 и више година-обухват 10%)	Патронажна посета	1 1	0.95	0.9	0.70	1.67	2.43	1.08
Труднице	Патронажна посета	1	0.53	0.62	1.25	1.28	0.68	0.67
Труднице високо ризична трудноћа	Патронажна посета	према индикацијама	0	1.36	0.75	2.46	1.39	0.97

гледа код лекара, што представља 5,8 посета лекару по становнику и 1.593.358 услуга медицинских сестара, што чини 5,4 услуге медицинске сестре по становнику.

У области здравствене заштите деце предшколског узраста реализовано је 8,9 посета по детету овог узраста, при чему је свако мало

дете на округу имало по две превентивне посете. Број посета по детету школског узраста реализовано је три у прошлој години, од којих је нешто мање од једне посета по детету била превентивног карактера. У служби за здравствену заштиту жена прегледима је обухваћено 82,0% од укупног броја жена старијих од 15

Табела 6: Број посета у стоматолошкој служби у домовима здравља Рашког округа

Популациона група	Услуга	Обим услуга по осигураном лицу	ДЗ Краљево	ДЗ Нови Пазар	ДЗ Врњачка Бања	ДЗ Рашка	ДЗ Тутин	Рашки округ
Одојче (од друго месеца до краја прве године)	Стоматолошки преглед	1	0.0	0.24	0.99	0.24	0.82	0.30
Друга година живота	Стоматолошки преглед	1	0.11	0.62	0.65	0.19	0.38	0.40
Трећа година живота	Контролни стоматолошки преглед	1	0.34	0.13	0.95	0.49	0.36	0.32
Четврта година живота	Контролни стоматолошки преглед	1	0.62	0.28	1.81	0.57	0.37	0.53
Шеста/седма година живота	Стоматолошки преглед	1	1.18	1.03	1.01	0.57	1.10	1.06
I, III, V и VII разред основне школе и I и III разред средње	Стоматолошки преглед	1	0.70	0.65	0.69	0.62	0.99	0.71
II, IV, VI, VIII разред основне школе и II и IV разред средње школе са откривеним поремећајем при систематским прегледима	Контролни стоматолошки преглед	1	3.75	1.87	8.21	3.96	3.24	3.35
Труднице	Стоматолошки преглед	1	0.39	0.51	0.58	0.43	0.55	0.48
Породиља	Контролни стоматолошки преглед	1	0.15	0.24	0.37	0.12	0.54	0.26

Табела 7: Посете у специјалистичко консултативним службама домова здравља Рашког округа

Служба	Број посета	Прве посете	% првих посета	% обухваћеног становништва
Заштита менталног здравља	22029	18014	81.8	10
Офталмологија	23594	15989	67.9	8
Оториноларингологија	11151	8715	78.2	3.8
Интерна медицина	36172	18374	50.8	16.4
Пнеумофтизиологија	40579	27466	67.7	18.4
Остале консултативне службе	87949	44006	50.0	19.5

година, а превентивним прегледима њих 49,2%, при чему треба напоменути да се у делу који прати превентивне прегледе налазе и прегледи трудница. Уколико посматрамо само систематске и циљане прегледе жена на територији Рашког округа, овим прегледима је обухваћено 24,6% жена старијих од 15 година.

У здравственој заштити одраслог становништва реализовано је 4,8 посета по одраслом становнику, а при томе је свега 16,7% становника старијих од 19 година реализовало превентивни преглед, док су 4,6 посета по становнику ове добне групе биле куративног карактера.

Када посматрамо укупне дијагностичке услуге служби за лабораторијску и рендген и ултразвучну дијагностику, у 2009. години остварено је 3.008.888 тих прегледа, што представља 10,13 дијагностичких услуга по становнику. Када се посматра појединачно, сваки становник округа је остварио 9,7 услуга из области лабораторијске дијагностике, а 36,1% становника је реализовало неку од услуга рендген и ултразвучне дијагностике.

Ако посматрамо специјалистичко-консултативне службе у домовима здравља, остварено је 203.664 услуга, што значи да је обухваћено 68,6% становника. Међутим, овим услугама морамо додати и посете које су за амбулантне пацијенте реализовале специјалистичко-консултативне службе болница, тако да се добије да је сваки становник округа имао 2,2 посете у специјалистичко-консултативним службама, при чему нисмо рачунали прегледе у служби физикалне медицине и рехабилитације јер немамо податке о прегледима ове службе за амбулантне пацијенте у општини Краљево. Иначе, у Рашком

округу је реализовано 80.8349 физиотерапеутских услуга, што значи да је сваки становник Рашког округа имао готово три услуге.

У области стоматолошке здравствене заштите реализовано је 46.812 стоматолошких прегледа и 325.359 стоматолошких услуга, што укупно чини 1,25 стоматолошких услуга по становнику. Од укупног броја стоматолошких прегледа 96,3% су превентивни прегледи, а кад су у питању услуге, 17,8% од укупног броја стоматолошких услуга су превентивног карактера.

Да би смо сагледали укупне трошкове у области здравствене заштите овим подацима из области коришћења примарне здравствене заштите морамо да додамо још и коришћење здравствене заштите у болницама. Тако је сваки становник Рашког округа у 2009. години лежао 1,62 дана у болници, уколико посматрамо само осигуранике РЗЗО, али ако додамо и болесничке дане који су реализовани за остале кориснике, ова вредност се повећава на 1,94 дана. За време болничког лечења сваком пацијенту који је осигураник РЗЗО просечно је готово два пута рађена нека дијагностичка процедура из области лабораторијске дијагностике са 22,75 анализа, 42,9% пацијената је имало рендген, ултразвучну или скенер дијагностику са просечно 1,3 услуге по пацијенту. Од укупног броја болнички лечених пацијената 17,98% имало је неку врсту операције, сваком лежећем пацијенту је урађено још по 2,77 других дијагностичких метода и по 21,22 услуге физикалне медицине и рехабилитације. Такође, треба додати и трошкове у области неонатологије, за пратиоце лечених лица, у области коришћења услуга дневних болница,

хемодијализе, трансфузије крви и продуката крви, лекове, санитетски и уградни материјал, трошкове боловања, трошкове за ортопедска помагала, као и све услуге из области здравствене заштите реализоване за осигуранике у здравственим установама ван територије Рашког округа или у иностранству.

Све то значајно повећава укупне трошкове за област здравствене заштите из здравственог осигурања.

И у појединим земљама у окружењу добијају се слични подаци, тако је у 2007. години сваки становник Сарајева у ПЗЗ имао 3,7 услуга; 3,29 посета специјалистичкој здравственој заштити; 1,51 болеснички дан; 15,7 дијагностичких услуга; 1,13 услуга физикалне медицине и рехабилитације; 1,31 стоматолошких услуга и 1,31 услугу у здравственој заштити жена⁴.

Закључак

Права пацијената базирана на Закону о здравственој заштити и Правилнику о садржају и обиму права на здравствену заштиту из области обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2009. годину веома су широка, што у ситуацији недовољних финансијских ресурса у Републици Србији може довести до проблема у финансирању и функционисању здравствене делатности. У том смислу је могуће размислити о ревидирању права из обавезног осигурања у правцу ограничења истих, или увести допунско здравствено осигурање, а могуће је да би најбољи успех био у комбинацији оба предлога, а све у циљу смањења неравноправности у пружању здравствених услуга као и повећању квалитета здравствених услуга и медицинских третмана.

Литература

1. Правилник о обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2009. годину, Службени гласник РС 7/09.
2. <http://www.euro.who.int/hfad>
3. План развоја здравствене заштите Републике Србије 2010–2015, Радна верзија текста Плана, Министарство здравља Републике Србије, 18. новембар 2009.
4. Хабиба Салиховић: Права пацијената на коришћење здравствене заштите из перспективе законске регулативе – и реална могућност финансирања истих, Зборник сажетака, VI дани социјалне медицине јавног здравства Федерације Босне и Херцеговине „Здравље, људска права и реформски процеси“, стр.15–16; Сарајево, 8–10 октобар 2009.